

SANAYİLEŞME

Aytekin Ziylan, E.Mu.Tuğgeneral

Yeniden Müdafaa-i Hukuk, Haziran 2002

Türklerin Osmanlı İmparatorluğu zamanında dünyadaki sanayileşme yaklaşımını kaçırdığı, ancak sonradan ve 200 yıla yakın bir zamandır sanayileşmeye çalıştığı, ama hala sanayileşemediği bir gerçek. Bu neden böyle?

Bilindiği gibi buhar makinalarının icadıyla başlayan sanayi devriminde; İngiltere'nin, sanayileşmenin yarattığı yüksek katma değer nedeniyle çok hızlı olarak zenginleşmesi diğer ülkeleri de sanayileşmek için çaba harcamaya yöneltti. Sanayileşmek isteyen ülkeler **aklın gereğini** yaptılar, derhal ülkelerinde ulusal sanayi tesislerinin kurulmasını özendirdiler ve bu tesisleri yabancı rekabetinden korudular. Sanayileşen ülkeler çoğaldıkça ve üretim teknolojileri geliştikçe artan üretimin pazarlanması sorunu ortaya çıktı ve sanayileşen ülkeler bu defa gelişmemiş ülkeleri sömürge olarak ele geçirip pazarlarını genişlettiler.

Günümüzde artık açık açık sömürge ülkeler yok ama uygulanan ekonomik politikalarla sanayileşmiş ülkelerin pazarlarını genişletme, az gelişmiş ülkelerin sanayileşme çabalarını engelleme gayretleri, doğal olarak, hala sürüyor. Doğal olarak diyoruz, çünkü kapitalist üretim için pazarın çok önemli olduğu bir gerçek. Küreselleşme ile getirilen uluslararası serbest ticaret, serbest rekabet ve serbest sermaye hareketleri gibi yeni kurallar hep bu amaca hizmet için çıkarıldılar.

Dünyada kendi ulusal sanayiini yabancıların rekabetinden korumadan sanayileşmiş tek bir ülke bile bulunmamasına karşın sanayileşmelerini tamamlamış ülkeler artık serbest rekabet ve serbest ticaretin erdemlerini savunur ve empoze eder oldular. Aklın; serbest rekabetin ancak eşitler arasında olabileceğini söylemesine karşın.

Seçimini Batı Dünyası içinde bulunmak şeklinde yapan Türkiye bugün; liberal dünyanın bir üyesi olarak çeşitli ülkelerle ikili ve uluslararası; siyasal, ekonomik, kültürel birçok anlaşmalar imzalamış, bu arada uluslararası serbest ticaret ilkelerini de uygulamayı kabul etmiş bir ülkedir. Dolayısıyla bugün yerli sanayinin ve ulusal teknolojinin gümrük duvarları arkasına alınarak korunabilmesi olanağı oldukça zorlaşmıştır. Koruma için önce bunu istemek sonra da daha teknik, daha iyi düşünülmüş birtakım usullerin bulunması gereklidir. Ancak bunun için yeniden birtakım icatlar yapmaya da gerek yoktur. ABD, Avrupa ülkeleri, Japonya ve İsrail'in uygulamalarının incelenmesi yeterlidir. Çünkü bu sanayileşmiş ülkeler bugün dahi ulusal sanayi ve teknolojilerinin geliştirilmesini çeşitli yöntemlerle desteklemeye devam etmektedirler.

Japonya kamu alımlarında Japon standardında mal satın alınmasını kanunla zorunlu hale getirerek ulusal sanayiini desteklemiştir, çünkü oluşturulan Japon standartları ABD ve Avrupa standartlarından çok farklıdır ve Amerikan ve Avrupalıların Japon standardında mal üretmesi zor ve maliyeti yüksek bir işlemdir⁽¹⁾.

Almanya'da genel olarak uluslararası ticarete liberal ekonomi kuralları uygulanıyorsa da Bonn'daki ABD elçiliği raporunda belirtildiği gibi Almanya'nın kamu ihalelerindeki bürokratik işlemleri o kadar karmaşık ve yabancı satıcıların şevkini kırıcı niteliktedir ki bu durum yerli üreticilere oldukça büyük bir koruma sağlamaktadır⁽²⁾.

Uluslararası serbest ticaretin en büyük savunucusu ABD, isterse kendi sanayiini korumak için gümrük vergisi uygulamasına da gidebilmektedir⁽³⁾.

Avrupa Birliğini oluşturan ülkelerin her birinin kamu ihale mevzuatının ulusal firmalarını kayıran hükümlerle dolu olduğu da DPT Türkiye-AT Mevzuatı Uyumu Sürekli İhtisas Komisyonu Raporunda belirtilmektedir. Diğer bir deyişle Avrupa ülkelerinin ihale mevzuatı, kamu maliyesini korumanın yanında ülkelerinin sanayileşmesini ve ulusal teknolojilerinin geliştirilmesini de desteklemektedir⁽⁴⁾.

Aynı rapor Türk Kamu İhale Yasasının amacının sadece kamu maliyesinin korunması olduğunu açıklamaktadır. Gerçekten de 2886 sayılı ihale yasamız sadece bu amaçla uygulanmıştır, sanayileşmemizin ve ulusal teknoloji yeteneğimizin geliştirilmesi için uygulanmamıştır. Örneğin yasanın ulusal firmaların desteklenmesine belirli koşullarda olanak sağlayan 28/4 maddesinin hiç uygulanmadığı DPT Kamu İhaleleri Alt Komisyon Raporunda da belirtilmektedir.

Burada; sanayileşmek ve ulusal teknolojilerini geliştirmek konusunda Türkiye ile aynı liberal kampta bulunan ülkeler arasındaki çok önemli fark bütün çıplaklığıyla görülmektedir. Aynı ikili ve uluslararası anlaşmalara taraf olan Türkiye dışındaki bütün diğer liberal ülkeler anlaşma kurallarını ülkelerinin yararı doğrultusunda yorumlarken, bizde serbest rekabet, serbest ticaret kuralları bir dogma olarak kabul görüyor ve ulusal yararın nasıl sağlanacağıın araştırılması hiç akla getirilmiyor. Genelde durum böyle, bazı ufak istisnalar olabilir. Bu da doğal olarak Türkiye’de kamu yöneticileri arasında yabancı etkisinin ne kadar çok yaygın olduğunu gösteriyor, maalesef. Aslında bu durumun nasıl yaratıldığını Metin Aydoğan, “Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye”, Oktay Sinanoğlu da “Hedef Türkiye” kitaplarında anlatıyorlar.

Ülkelerin yerli sanayilerini ve ulusal teknoloji yeteneklerini desteklemeleri için kullanabilecekleri en önemli araçlardan biri “kamu alımları”dır. Kamu alımları ülkenin bilim teknoloji ve sanayileşme yeteneklerinin geliştirilmesi yönünde kullanılmalıdır. Bizde bu yönde kullanılmadığı Bilim Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) tarafından da doğrulanmıştır..⁽⁵⁾.

Daha da acısı; BTYK bunun düzeltilmesi, yani ülkemizde kamu alımlarının bilim, teknoloji ve sanayileşmemizin desteklenmesi için kullanılması için bakanlıklara görev de vermiş olmasına karşın yeni hazırlanan Kamu İhale Yasamızın da - bu yönde hükümler içermemesidir. Tam aksine mevcut 2886 sayılı yasa da bulunan ve sanayileşmemizin ve ulusal teknolojimizin geliştirilmesi için kullanılabilir 28/4 maddesine yeni yasa da hiç yer verilmemiştir. Şimdi bu maddenin ne olduğunu, uygulanmasındaki ulusal yararları, Gümrük Birliği Anlaşmasının imzalanmış olmasının uygulamaya engel olmayacağını, kısaca anımsayalım.

Yürürlükteki 2886 sayılı Devlet İhale Yasamız, oldukça liberal bir yasa olup kamu ihalelerine katılmakta yerli, yabancı firma ayrımı yapmamasına rağmen; sadece uygun bedelin tespiti başlığı altındaki 28. maddesinin 4. bendinde “**Milli firmalar lehine hangi orana kadar ayırım yapılabileceği Bakanlar Kurulunca tespit edilir**” diyerek milli firma lehine bir kayırmaya olanak sağlamaktadır. Ancak DPT Türkiye – AT Mevzuat Uyumlu Kamu İhaleleri Alt Komisyon Raporuna göre bu madde hükmü bugüne kadar hiç uygulanmamıştır. Aynı komisyon raporuna göre Avrupa ülkelerinin mevzuatında da milli firmalarını kayırcı hükümler vardır. **Şimdi de AB mevzuatına tüm Birlik üyelerini yabancı rekabete karşı koruyan bir madde konulmuştur.** Bu nedenle Türk mevzuatının AB’ye uyumu çerçevesinde 28/4 maddesinin değiştirilmesine gerek yoktur. Komisyon raporu bu maddenin Türkiye AB’ye tam üye oluncaya kadar değiştirilmemesi taraftarıdır.

DPT Kamu İhaleleri Alt Komisyon Raporundaki tavsiyenin aksine 4.1.2002 tarihinde kabul edilen 4734 sayılı yeni Kamu İhale Yasasında bu madde bulunmamaktadır, çıkartılmıştır. Oysa yürürlükteki 2886 sayılı Devlet İhale Yasamızın, 28/4 maddesi, milli teknolojinin geliştirilmesi, dolayısıyla milli sanayi altyapısının güçlendirilmesi için kullanılabilir biricik maddedir ve çıkartılmaması gerekirdi.

Maddenin bugüne kadar uygulanamayışının nedenlerine gelince; kanımca bunun nedeni madde metninde bulunan “**milli şirket**” deyimidir. Türkiye her ne kadar; henüz Kamu Alımlarının serbest ticaret kapsamına alınmasını içeren uluslararası bir serbest ticaret anlaşmasının tarafı değilse de, genel ekonomik politika olarak ticarete serbestiyi kabul eden ve uygulayan bir ülkedir. Bu kapsamda Türk Ticaret ve Yabancı Sermayeyi Teşvik yasalarında, sermaye yapısına bakılmaksızın, Türkiye’de kurulan her şirketin Türk şirketi olduğu kabul edilmekte ve şirketlerin milli, yabancı, yabancı ortaklı şirket olarak ayrılarak tanımlanmaları, bazı bürokratlarca kabul edilmemektedir. Nitekim 2886 sayılı yasanın 28/4 maddesi uyarınca çıkartılmış olan 85/9342 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında yasadaki “**milli şirket**” yerine ülke içindeki milli, yabancı ortaklı ve yabancı, tüm firmaları kapsayabilecek “**yerli şirket**” deyimini kullanılmıştır.

2886 sayılı yasanın 28/4 maddesi Türkiye'nin milli teknoloji yeteneğinin yükseltilmesi ve sanayileşmesinin desteklenmesi için çok önemli olduğundan bu maddenin uygulanması kesinlikle sağlanmalıydı. Yasa maddesinde yer alan "milli şirket" yerine teknoloji ön plâna çıkarılıp madde aşağıdaki şekilde yazılırsa, madde, milli teknoloji ve sanayi altyapımızı desteklemek amacıyla kullanılabilir.

"İhalelerde uygun bedelin tespitinde, milli teknoloji ile geliştirilmiş ürünler için Bakanlar Kurulu'nun belirleyeceği oranda bir avantaj sağlanır."

Böylelikle Türkiye'de bulunan herhangi bir şirketin milli teknoloji geliştirmesi özendirilmiş ve ülkemizin teknolojik düzeyinin yükselmesine pozitif bir katkıda bulunmuş olur. Maddenin bu şekilde yazılması uluslararası serbest ticaret anlaşmalarına da uygundur. Çünkü bu anlaşmalar devletlerin Ar-Ge desteği yapmalarını kabul etmektedir ve burada yapılan da, sonuçta bir Ar-Ge desteğidir.

Sonuç olarak; dünyada sanayileşmiş bütün ülkeler, ülkelerinin bilim ve teknoloji yeteneklerini yükseltmek ve sanayi altyapılarını güçlendirmek için ulusal sanayi kuruluşlarını korumuşlar ve korumaktadırlar. Görevimiz Türkiye'de de bunun böyle olmasını sağlamak olmalıdır. Devletlerin ulusal teknoloji yeteneklerini geliştirmek için kullanabilecekleri en etkili aygıt devlet (kamu) ihale yasalarıdır.

Günümüzde uluslararası ve ikili serbest ticaret ve serbest rekabet anlaşmaları her ne kadar devletlerin ulusal teknoloji geliştirmeye destek vermesine olanak sağlıyorsa da, bu yeterli değildir. Ar-Ge destekleri mutlaka kamu alım politikalarıyla da desteklenmelidir, en azından diğer ülkelerin yaptığı kadar.

Kaynakça:

1. Donald J.L. **Japanese Standarts: A Barrier to Trade?**, Elsevier Science Publishers B.V. (North-Holland) 1987, s.29-46.
2. Germany, **Country Marketing Plan** FY'94-CMP9309.
3. ABD'nin Nisan, 2002 ayında demir-çelik ürünlerinin ithaline koyduğu gümrük vergileri basında geniş olarak yer aldı.
4. DPT "Türk – AT Mevzuat Uyumu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu Kamu İhaleleri Alt Komisyonu Raporu", Ağustos 1994.
5. **Türkiyenin Bilim ve Teknoloji Politikası**, TÜBİTAK BTP, 97/04 s.75.